

ALEXANDRU ARTIMON, *Orașul medieval Trotuș în secolele XIV-XVII. Geneză și evoluție*, Editura Corgal Press, 2013, Bacău, 297 p. text + 74 figuri.

După o activitate de peste trei decenii, timp în care a valorificat sistematic o parte din rezultatele cercetărilor arheologice efectuate prin publicarea a numeroase rapoarte de săpături arheologice, articole și studii de mai mare întindere, Alexandru Artimon a realizat în ultimii ani câteva lucrări monografice, care îl consacră ca pe unul din principalii specialiști în arheologia medievală. Pe bună dreptate prof. univ. dr. Victor Spîrîi, prefăcînd ultima lucrare de până acum a colegului nostru, remarcă faptul că Alexandru Artimon „a devenit nume de notorietate în arheologia medievală moldavă”.

Ceea ce se cuvine remarcat dintr-un început este constatarea că lucrările lui Alexandru Artimon se bazează,

în primul rând, pe rezultatele propriilor sale cercetări arheologice de teren, coroborate evident cu rezultatele altor cercetători în domeniu. Cu alte cuvinte istoricul-arheolog valorifică cu competență materialele arheologice descoperite și nu scrie „cărți din cărți”! O primă calitate a lucrărilor sale este prin urmare bogăția de materiale arheologice introduse în circuitul științific. Chiar dacă nu toate concluziile sale vor rezista în timp, și faptul este firesc avînd în vedere dezvoltarea istoriografiei medievale, rămîne în primul rând marele volum de informații, de documente arheologice care îmbogățesc „banca de date” cu privire la geneza și evoluția orașelor medievale din Moldova. Anticipînd

aceste observații, prof. univ. dr. Victor Spinei, într-un preambul la lucrarea lui Alexandru Artimon, de care ne vom ocupa în cele ce urmează, nota că „din păcate se cunosc extrem de puține cazuri în răsievistica regiunilor extra-carpatice, în care, la elaborarea unei monografii, ponderea materialului provenit din propriile investigații să fie atât de copleșitoare ea în lucrarea consacrată Târgului Trotuș”. Această observație poate fi extinsă și asupra altor epoci istorice care sunt reconstituite și cunoscute în primul rând, pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice. Din acest punct de vedere Al. Artimon este fără exagerare, un exemplu, îndeosebi pentru tinerii cercetători-arheologi. Facem această remarcă întrucât constatăm, după 1989, o tot mai slabă activitate de antrenare a unor viitori specialiști în cercetarea arheologică privind geneza și evoluția orașelor medievale din spațiul est-carpatic. Observația este valabilă și pentru alte epoci, cum ar fi, de exemplu, epoca „marilor migrații”. Câți tineri arheologi activează azi în câmpul cercetării arheologice privind milenii „marilor migrații”, sau privind geneza și evoluția orașelor medievale din spațiul est-carpatic? Câte rapoarte de cercetere arheologică privind apoclie menționate au mai fost prezentate la sesiunile anuale de rapoarte arheologice din ultimii ani? Din motive diverse, pe care nu e locul să le dezvoltăm, riscăm să avem în viitor mai mult „arheologi de bibliotecă” și nu arheologi în adevăratul înțeles al cuvântului, în tradiția școlii create de V. Pârvan și continuorii săi, între care menționăm pe I. Nestor, Vl. Dumitrescu și Radu Vulpe, arheologi care cu șpaclul în mână să scoată din „arhivele pământului” noi și noi dovezi privind epocile istorice pentru care izvoarele scrise sunt rare sau lipsesc cu totul.

Stabilindu-se la Bacău, începând din 1970 Al. Artimon și-a propus un plan ambițiu de cercetare vizând cunoașterea, genezei și evoluția centrelor urbane medievale de la Bacău, Adjudul Vechi și Tg. Trotuș. Bilanțul anilor de intense și rodnice cercetări s-a cristalizat în final în elaborarea și susținerea tezei de doctorat, la 1 mai 1999 în cadrul Facultății de Istorie de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

Lucrarea de doctorat cu titlul „Civilizația medievală urbană din sud-vestul Moldovei în secolele XIV-XVI. (Centrele urbane, Bacău – Tg. Trotuș – Adjud)”, elaborată sub conducerea distinsului medievist, prof. univ. dr. Victor Spinei, membru corespondent al Academiei Române, a fost apreciată de toți membrii comisiei de doctorat și bine primită de specialiști (într-o formă cvasiintegrală cu un titlu ușor modificat fusese tipărită la sfârșitul anului 1998).

Cum în teza de doctorat și, respectiv în lucrarea tipărită în 1998 nu a putut valorifica în totalitate bogatul material arheologic descoperit la Tg. Trotuș, Al. Artimon s-a hotărât să elaboreze un studiu monografic închinat orașului de pe Trotuș. Așa s-a născut lucrarea pe care o prezentăm, intitulată *Orașul medieval Trotuș în secolele XIV-XVII. Geneză și evoluție*.

Autorul, după circa trei decenii de cercetare, a scris această carte, având convingerea că este necesară. Într-adevăr, în peisajul istoriografic al medievisticii românești, lucrarea elaborată de Al. Artimon aduce un aer de prosepime, îmbogățește documentar și împinge mai departe cercetarea științifică privind geneza și evoluția orașelor medievale românești.

Prima și cea mai grea problemă ce trebuia rezolvată în legătura cu orașul medieval Trotuș (azi un oraș dispărut, în aria sa s-a născut și dezvoltat un sat, numit Tg. Trotuș), era localizarea sa în teren. Cunoscut din izvoarele scrise, menționat pentru prima dată în privilegiul comercial acordat de domnul Moldovei, Alexandru cel Bun, negustorilor din Liov la 6 octombrie 1408; alături de alte orașe moldovenești, nimeni nu știa cu exactitate onde trebuie căutată locația vechiului târg medieval.

După patru campanii de cercetări de suprafață între orașele Tg. Ocna și Onești, întreprinse cu răbdare și tenacitate „benedictină” după studierea atentă a oricărei informații, cât de puțin lămuritoare, din izvoarele scrise, între care și *Chestionarul* întocmit de Al. Odobescu în 1871 sau *Dicționarul geografic al județului Bacău*, de Ortensia Racoviță, tipărit în 1895, după repetate discuții cu „bătrânii” comunității sătești de pe Trotuș și verificarea informațiilor primite pe teren, Alexandru Artimon a avut șansa, în anii 1975-1976 de a identifica „vatra” orașului medieval Trotuș. Din 1976 au început investigațiile arheologice sistematice, și treptat prelucrarea științifică a materialelor descoperite, ansamblu documentar de mare importanță științifică ce constituie substanța lucrării monografice de care ne ocupăm.

Simpla menționare a capitolului, edificatoare prin înseși titlurile lor, acoperă în bună măsură conținutul lucrării și dau rotunjime studiului monografic elaborat de Al. Artimon, răspunzând cerințelor unei cercetări moderne și așteptărilor celor mai exigenți specialiști ai domeniului.

După o *Prefață* cu titlul *Sub flamura arheologiei medievale*, semnată de prof. univ. dr. Victor Spinei, în care sunt câteva remarci notabile și o încheiere din care rezultă importanța lucrării monografice despre orașul medieval Trotuș pentru arheologia medievală românească, urmează o succintă *Introducere*, apoi o prezentare generală a cadrului natural, un excurs asupra dovezilor de locuire în zonă, din cele mai vechi timpuri până la apariția centrului urban, și apoi, în câteva capitole, este tratată geneza și evoluția orașului Trotuș. Astfel în capitolele IV-VII sunt prezentate probleme precum orașul Trotuș în izvoarele scrise, orașul Trotuș în lumina cercetărilor arheologice, ocupațiile locuitorilor și viața spirituală a comunității urbane de la Trotuș. Urmează nu cașitol de Concluzii istorico-arheologice, și ca Anexă o analiză arheozoologică a materialelor recoltate din situl medieval de la Trotuș, realizată de dr. Luminița Bejenaru de la Facultatea de Biologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

După un necesar rezumat în lb. franceză, ea bază documentară urmează o bogată ilustrație (desene bune, dar și imagini foto mai puțin reușite la imprimarea tipografică și prin urmare mai puțin clare și convingătoare), ce cuprinde principalele descoperiri arheologice de la Tg. Trotuș.

Departate de noi gândul de a rezuma capitolele monografiei, după cum nici nu vom putea releva întreaga problematică tratată în paginile cărții. Dar nu putem să nu remarcăm faptul că „nucleul tare” al lucrării colegului Al. Artimon îl constituie bogatul material arheologic descoperit și prezentat, precum și concluziile, de cele mai multe ori pertinente, formulate cu destulă prudență, pe baza analizei rezultatelor cercetărilor arheologice. Chiar dacă nu toate concluziile sale vor întruni unanim adevizunea specialiștilor, autorul are meritul de a fi ridicat multe probleme, încercând să le dea un răspuns cât mai plauzibil. Este meritoriu faptul că autorul nu s-a mulțumit doar să prezinte materialele arheologice, cum fac destui de mulți arheologi, unii cu îndelungată activitate în domeniu, ci a încercat, și reușit, de cele mai multe ori, să desprindă concluzii istorice credibile. Confruntând mereu rezultatele cercetărilor arheologice cu izvoarele scrise, făcând apel frecvent la metoda comparativă, respectiv la analogiile cu rezultatele cercetărilor arheologice din alte centre urbane medievale, autorul conturează un tablou veridic al genezei și evoluției orașului medieval Troțuș în secolele XIV-XVII.

Din analiza întregului volum de informații documentare (izvoare scrise, arheologice și numismatice), autorul reușește să surprindă cu certitudine începuturile orașului, care sunt mai vechi cu cel puțin jumătate de secol decât data primei mențiuni documentare (anul 1408), să creioneze „creșterea și descreșterea” acestui centru urban și să remodeleze multe aspecte ale habitatului orășenesc medieval, cu privire la ocupații, relațiile comerciale, modul de viață (locuințe, alimentație etc.) și nu în ultimul rând aspecte privind viața spirituală.

Din bogatul material arheologic prezentat, din ansamblul considerațiilor de ordin istoric, se conturează un tablou plauzibil, în care se regăsesc principalele coordonate ale unui proces istoric complex și îndelungat, în fapt al genezei și evoluției orașului medieval Troțuș în secolele XIV-XVII, cel mai important centru urban în epoca medievală, de pe valea râului cu același nume,

care, prin Pasul Oituzului, a fost o autentică axa de legătură între regiunile est-carpatice și Transilvania, axă cu multiple rosturi economice, comerciale, politico-militare, culturale și demografice. Acesta este și principalul merit al lucrării și evident al autorului.

Pe lângă toate aspectele pozitive semnalate nu putem nece cu vederea unele „chestiuni” fără de care reușita ar fi fost mai deplină. Așa de pildă dacă conținutul științific al lucrării este de necontestat, unele formulări, par grăbite, nu sunt dintre cele mai fericite. Apoi s-ar fi cuvenit mai mult profesionalism la tehnoredactare și mai ales din partea tipografilor. De fapt tipografia nici nu este menționată în carte; am înțeles că se numește „Tipactiv” – Bacău. Ilustrația foto alb-negru, așa cum am mai spus, nu este întotdeauna reușită, la plășe trebuită folosită o hârtie de un gramaj mai mare, formatul finit al lucrării nu este în concordanță cu oglinda paginii și, nu în ultimul rând, observăm că volumul a fost doar broșat simplu, în loc să fi fost cusut. Am semnalat toate acestea deoarece considerăm că o lucrare scrisă cu atâta trudă și de un bun nivel științific merita să aibă o soartă tipografică mai bună.

Dincolo de aceste minusuri, care din păcate nu mai pot fi remediate și nu aparțin autorului, semnalarea lor având nimenia de a atenționa pe tipografi pentru a nu le repeta la alte lucrări, am remarcat importanța științifică a lucrării lui Al. Artimon la cunoașterea genezei și evoluției orașelor medievale din Moldova.

Fără exagerare, considerăm studiul monografic semnalat în rândurile de mai sus ca o contribuție substanțială, remarcabilă, la cunoașterea genezei și evoluției vieții urbane în epoca secolelor XIV-XVII în regiunile est-carpatice ale Moldovei medievale. Avem convingerea că în viitor nici un cercetător care se respectă nu va putea ignora recenta monografie a lui Al. Artimon atunci când va aborda bogata problematică a genezei și evoluției vieții urbane de la est de Carpați în epocal medievală.